

kan føle sig skuffede, er der her skrevet en bog, som man i fremtiden ved tolkningen af 1700-tallets landbrugshistorie må forholde sig til, og det er i grunden ikke så galt.

Finn Stendal Pedersen

Carsten Porskrog Rasmussen, Hans Schultz Hansen, Kaare Ulrich Jensen og Klaus Thingholm Kristensen (red.): *Det danske godssystem – udvikling og afvikling 1500-1919*. (Arusia, 1987). 240 s.

Med den foreliggende fremstilling har redaktionen haft det yderst velbegrundede ønske at belyse det danske godssystem og dets udvikling fra 1500-1919. Man har herved ønsket at bidrage til og fremskynde den udvikling indenfor dansk forskning, der i de seneste årtier har fokuseret på godssystemets betydning for den almene sociale historie. Det er en spændende og yderst velkommen opgave, som man herved har sat sig.

Desværre synes resultatet ikke at leve op til ambitionsniveauet trods de mange gode kræfter, som er blevet sat ind på opgaven.

Man har valgt at opdele bogen i tre hovedafsnit. Det første hovedafsnit består af en af redaktionsgruppen affattet introduktion til godssystemets historie ca. 1500-1919, hvor man har villet definere de enkelte begreber og trukket hovedlinjerne i udviklingen, som den nu erkendes, op. Det andet hovedafsnit består af en præsentation og kildekritisk beskrivelse af »hovedkilderne« til godssystemets historie. Dette afsnit er ligeledes affattet af redaktionsgruppen. Som det tredje og vægtigste afsnit følger så seks studier i det danske godssystems historie 1500-1900.

Endelig afsluttes bogen af en for alle afsnit fælles litteraturfortegnelse over anvendt litteratur.

Når nærværende anmelder trods mange spændende og inspirerende detaljer i de seks studier ikke mener, at bogen lever op til det satte mål, skyldes det først og fremmest, at der ikke synes at være nogen konsekvent sammenhæng mellem de enkelte hovedafsnit og de enkelte bidrag til studierne. Denne anke må lægges redaktionen til last, da det har været dens opgave at klargøre sammenhængene i de to første hovedafsnit.

I det første afsnit har redaktionen valgt at affatte sin introduktion uden notesystem og uden særskilt litteraturfortegnelse. Dette er en forunderlig disposition, da værket henvender sig til »studerende, amatørhistorikere eller blot historisk interesserede« (s. 42), som altså ikke får nogen hjælp til yderligere læsning omkring et i introduktionen behandlet delaspækt. Det er yderligere uheldigt, da der i denne introduktion afsiges mange kontroversielle domme over sammenhænge og udviklinger, som det følgelig er umuligt for læseren at forholde sig til. Da det ligeledes er umuligt at se i den fælles litteraturfortegnelse, hvad der af den anvendte litteratur er benyttet i introduktionen, er det umuligt at vurdere, om udsagnene falder på baggrund af en up to date orientering eller, om det let antikvariske præg skyldes manglende orientering i de sidste 6-7 års forskning. Et hovedproblem synes det ligeledes at være, at redaktionen tilsyneladende ikke har gjort sig helt klart, hvad man skal forstå ved begrebet godshistorie og hvad det skal anvendes til (s. 5, 9 og 15), hvilket igen medfører, at man ikke har kunnet udnytte sine data til en for godssystemets udvikling meningsfuld kronologisk underopdeling. Således undrer det, at man ikke har ladet sig vejlede af Gunnar Olsens ellers flittigt anvendte disputats Hovedgård og bondegård fra 1957 til at sætte et skel ved

året 1682, men måske er det overset, fordi Gunnar Olsens egne statistiske oversigter ikke opererer med et skel her. Hvis introduktionens synspunkter, der altså unddrager sig vurdering, er sandsynlige, må det beklages, at den vundne indsigt ikke anvendes til at udvikle en strategi for, hvad der er specielt interessant for den videre udforskning af godssystemets historie, således at denne strategi kunne være begrundelsen for det i de næste to afsnit anførte stof.

Om andet hovedafsnit, der yderst kortfattet gennemgår nogle hovedkilder til godshistorien, der ikke bringer noget nyt, skal det kun kort anføres, at anmelderen i sin naivitet troede, at en sådan objektivisering af kilder qua kilder forlængst var passé i den danske historikerverden med den ændrede metodeundervisning under indflydelse af Ottar Dahls lære. At de seks senere studier da heller ikke lader sig begrænse af denne definition af »hovedkilder«, men lader sig styre af problemstillingerne i deres kildevalg er lykkeligt og skal kun her anføres for en ordens skyld.

Det vil føre for vidt at anføre de enkelte afsnit i den sidste hoveddel af bogen, men det skal anføres, at der her gives mange glimrende og spændende indføringer i forskellige aspekter af godshistorien, som er inspirerende læsning. Det er svært at fremhæve en for en anden, men nærværende anmelder har særligt heftet sig ved Finn N. Schyttes studie i husmændenes arbejde på godserne 1780-1870. Også her er der vel grænser for holdbarheden af konklusionerne, og der kunne diskuteres om kildeudsagnetens bærekraft, men emnet og behandlingen peger så absolut fremad.

Hvis man altså vælger at se bort fra de to første afsnit, der efter min mening ikke kan anbefales til indføring i emnet godshistorie, er der meget god viden at

hente i sidste afsnit i den ellers nydelige og prisbillige publikation. Det skal fremhæves at der er gjort et godt arbejde for at undgå fejl i tekst og bogstavering. Nærværende læser har med al sin energi bragt i anvendelse kun kunnet finde en enkelt fejl, hvad der må betegnes som mirakuløst godt i disse tider, og ihvertfald vidner om en grundig korrekturlæsning.

Finn Stendal Pedersen

Kronens gæld på Kieleromslaget 1537-48. Registre og regnskaber ved Søren Balle (Memo 1987-1). *Kronens kreditorer på Kieleromslaget 1533-48* af Søren Balle (Memo 1987-3). *Kronens kreditorer i Danmark 1533-48 (59)* af Søren Balle (Memo 1987-4). (Økonomisk Institut, Aarhus Universitet). xv + 240 s., 171 s., 130 s.

Nærværende kildeudgave er et led i en prisværdig undersøgelse af statsfinanserne på Christian III's tid foretaget af historikeren Søren Balle i Økonomisk Instituts regi ved Aarhus Universitet på bevilling fra såvel det humanistiske som det samfundsvidenskabelige forskningsråd. Tidligere er allerede udgivet »Jørgen Pedersens jyske rentemesterregnskab 1546« (Memo 1984-12).

Johan Grundtvig udgav i Meddelelser fra Røntekammerarchivet 1871 Kieleromslagsregistrene 1540-45, og den slesvig-holstenske rentemester Heinrich Schultes omslagsregister for 1534 er udgivet i Danske Magazin 4. rk. 3. bd. I »Danske Middelalderlige Regnskaber 1. rk. 1. bd.« s. 268-272 findes en fortegnelse over gældens størrelse ved Frederik I's død 10/4 1533. I 1. bd. af Memo 1987 udgiver Søren Balle nu de resterende registre og regnskaber til en opgørelse af den danske kronens gæld på Kieleromslaget i årene 1537-1548. Udgivelsen af de en-